

Oponentský posudok dizertačnej práce Mgr. P. Šlégra

Francouzský evolucionismus ve světle moderní vědy

Oponentka: Prof. PhDr. Zlatica Plašienková, PhD.

Pracovisko: Katedra filozofie a dejín filozofie, FiF UK v Bratislave

1. Posúdenie aktuálnosti témy

Pokus o komparáciu kľúčových filozofických myšlienok H. Bergsona a Teilharda de Chardin s dôrazom na problematiku evolúcie, a predovšetkým v porovnaní s poznatkami viacerých moderných vied, je výzva, ktorú doktorand prijal s plnou vážnosťou. Aktuálnosť zvolenej témy navyše korešponduje so súčasnými interdisciplinárnymi diskusiami o vzťahu prírodných vied (kozmológie, biológie, antropológie) filozofie (metafyziky) a náboženstva aj vo vzťahu k pertraktovanej problematike evolúcie vesmíru, života a človeka. Napriech danou problematikou sa tiahnu aj úvahy o ponímaní času a priestoru, hmoty a vedomia, determinizmu a indeterminizmu, kauzality a teleológie, homogénnosti a heterogénnosti vesmíru, života a entropie a pod., ktorých aktuálnosť je nespochybniteľná.

2. Posúdenie stanoveného cieľa a jeho splnenia

Autor predloženej práce si v prvom rade stanovil veľmi náročné porovnanie myslenia Bergsona a Teilharda de Chardin, ktorý – síce ovplyvnený myslením Bergsona – predsa len interpretuje evolúciu, jej evolučné zákony, tendencie a finálne smerovanie inak než Bergson. Rozdielnym je aj ich štýl písania, čo samozrejme, komparáciu neul'ahčuje. Doktorand sa však sústredil na vybrané dielčie myšlienky, ktoré tematicky rozčlenil do základných „blokov“, aby dosiahol svoj cieľ. Východiskom sú mu pritom nielen vybrané diela autorov, ale aj analýza niektorých databázových údajov vo vzťahu k nim a kľúčovým termínom, ktoré sa v článkoch o nich vyskytujú. No azda najinšpiratívnejším predpokladom doktorandovho výberu sa stala práca francúzskej autorky M. Barthélemy-Madaule *Bergson et Teilhard de Chardin* (1963), z ktorej niektoré časti doktorand sám preložil v podobe prílohy k dizertačnej práci. Autorka tejto knihy veľmi hutným spôsobom zachytila význam, podobnosť a odlišnosť Bergsonovho a Teilhardovho chápania intuície vo vzťahu k evolúcii, protichodnosť ich chápania času a priestoru, hmoty a vedomia, energie a lásky v evolučnom procese, ako aj problematiku transformizmu a evolucionizmu, pričom poukázala aj na dejinno-filozofické a biologické kontexty interpretácie týchto otázok. Zároveň priblížila akúsi „vnútornú“ či „hĺbkovú“ konvergenciu Bergsona a Teilharda.

Doktorand sa necháva viesť touto základnou líniou vyčlenených „tematických blokov“, aby porovnal Bergsonove a Teilhardove názory, pričom neopomenul ani dejinno-filozofický a vedecký prehľad skúmaných tém. Niekedy však tento priveľmi široký prehľad nadobúda charakter encyklopedického (a občas iba heslovitého) vymedzenia, čo síce prvoplánovo rozptyľuje čitateľskú pozornosť, no na druhej strane dáva vyniknúť myšlienkovú

špecifickosti Bergsonovho a Teilhardovho chápania. Primárna komparácia (Bergson – Teilhard) je teda obohatená aj o komparáciu riešení daných otázok v dejinno-filozofickej a vedeckej perspektíve. Môžem teda konštatovať, že základný cieľ dizertačnej práce bol splnený a v súvislosti s ním aj dielčie úlohy, ktoré súviseli s doplnením poznatkov niektorých moderných vied, ktoré s myšlienkami Bergsona a Teilharda korešpondujú. V určitom zmysle tak doktorand otvoril nové horizonty svojho skúmania. Škoda len, že autor v úvode práce nevymedzil chápanie samotného (najmä časového) definovania modernej vedy a ponechal na čitateľa, či jej zrod bude chápať už v kontexte novovekého racionalizmu, alebo až na prelome 19. a 20. storočia, resp. ju stotožní so súčasnou vedou. Napriek tejto kritickému poznámke konštatujem, že sústredené čítanie práce umožňuje čitateľovi získať základnú orientáciu a porozumieť úsiliu autora o kompaktný výklad problematiky, a hoci by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že v jednotlivých kapitolách (s poukazom na prierez dejinno-filozofickej a vedeckej oblasti) nachádzame akoby „kruhovou štruktúru“, ba niekedy aj opakujúcu sa tematiku, v podstate ide vždy o nové variácie reflektovaných tém, ktoré prinášajú vždy pridanú hodnotu v podobe autorových nových postrehov.

3. Posúdenie zvolených metód spracovania a štruktúry práce

K naplneniu stanoveného cieľa dizertačnej práce prispela aj štruktúra práce, keďže nadväznosť jednotlivých siedmich kapitol (vnútorne členených) je logická a doktorand aj na pozadí názorov dejinno-filozofického a vedeckého charakteru, ale predovšetkým ním zvolenej komparatívnej, deskriptívnej a interpretačnej metódy dokázal preniknúť k objasneniu základných fundamentov Bergsonovho a Teilhardovho myslenia. Rovnako doktorand pracoval s vlastnou metódou „indexácie“ myšlienok, ktorú použil ako východisko komparácie oboch mysliteľov (ide predovšetkým o zúročenie rešerší, ako aj preložených častí z knihy M. Barthélemy-Madaule). Prácu charakterizuje aj rozsiahla excerpčia z diel komparovaných autorov. Vo všeobecnosti však môžem povedať, že dizertačná práca má viac prehľadový než analytický charakter, čo ale koinciduje s jej základným zámerom.

4. Posúdenie výsledkov, pôvodnosti a prínosu

Jednoznačne môžem konštatovať, že doktorand má veľmi dobrý prehľad dejinno-filozofického a vedeckého kontextu, v rámci ktorého špecifikoval riešenie skúmaných problémov u Bergsona aj Teilharda, čím preukázal aj vlastný prínos k definovaniu ich významu a viacerých inšpirácií v kontexte súčasnej vedy. Mám na mysli moderné kozmologické či kozmofyzikálne strunové teórie a M-teóriu, ako aj koncepcie súčasnej evolučnej biológie, predovšetkým Flegrovej teórie zamrzutej plasticity druhov (6. kap.). Doktorand sa v dielach daných autorov orientuje s patričnou istotou, svoje stanoviská (aj keď miestami trochu opatrne) postačujúco zdôvodňuje a výsledky jeho práce obsahujú celý rad zaujímavých postrehov. Spomenula by som aspoň autorove úvahy v siedmej kapitole, ktorá je venovaná najmä antropologickej problematike, a ktorú okrem Bergsonovho a Teilhardovho chápania človeka autor obohatil o interpretáciu personalistickej koncepcie chápania osoby u R. Guardiniho a českého autora J. Sokola.

5. Práca s literatúrou, jazyková a formálna stránka habilitačnej práce

Určité pripomienky mám vo vzťahu k používaniu bibliografických zdrojov. Autor člení použitú literatúru na práce Bergsona a Teilharda, uvádza ďalej vyše 70 titulov inej filozofickej spisby (nie vždy alfabetycky radených), a sú zastúpené aj slovníkové zdroje. Som presvedčená, že autor je dôverne oboznámený s uvádzanými zdrojmi, avšak v dizertačnej práci (okrem diel Bergsona, Teilharda a iba asi desiatky iných autorov) ich v zmysle parafrázovania alebo priameho citovania prakticky nepoužíva. Býva pravidlom, že v zozname použitej literatúry by sa nemali vyskytovať tie práce, ktoré nielenže priamo nesúvisia so skúmanou problematikou, ale ani tie, na ktoré sa v práci nikde neodkazuje. V práci sa vyskytujú iba ojedinelé preklepy, štylisticky a gramatiky je práca napísaná veľmi kultivovaným a čitateľsky zrozumiteľným jazykom. Z formálneho hľadiska by práci neuškodila menšia technická úprava a dôslednosť pri uvádzaných rokoch narodenia a smrti niektorých autorov (ide o chýbajúci údaj úmrtia pri S. Hawkingovi na s. 20 a S. Weinbergovi na s. 33), ktoré pravdepodobne doktorand iba zabudol doplniť.

6. Otázky do diskusie

V rámci diskusie by som chcela položiť autorovi iba jednu otázku, na ktorú som v práci nenašla explicitnú, iba implicitnú odpoveď, takže ju zo zaujímavosti kladiem: Ktorý z pertraktovaných autorov (Bergson – Teilhard) je mu názorovo bližší a prečo?

7. Záver posudku

Napriek spomenutých menším nedostatkom dizertačná práca spĺňa základné kritériá a po úspešnej obhajobe navrhujem Mgr. Pavlovi Šlégrovi udeliť titul **PhD.** (*philosophiae doctor*) v odbore filozofia.

V Bratislave, 29. 4. 2022

Prof. PhDr. Zlatica Plašienková, PhD.